

Lanczkor Gábor

Indiai útinapló

Párizsi átszállással Bombaybe repültünk a családdal.

A bor születésének szentsége alól maga Krisztus se vonhatta ki magát. Ilyen gondolatokat kelt bennem Irán fölött lebegve egy pohár gascogne-i chardonnay.

Az európai színház legalábbis metonimikus folytonossága pedig kizárólag a római katolikus szentmisében élt és él tovább.

Egy oázisszerű külvárosi campuson kapunk szállást, egy ötödik emeleti apartmanban, amelynek ablakait nyurga, izmos törzsű trópusi fák lombkoronaszintje tölti be.

A repülőgépen egy fikciós természetfilmet néztem egy darabig (lenémítva). Közben végig szurkált a felismerés, hogy a természetet képtelenség mozgóképen ábrázolni. Meglepőnek találtam, hogy az ugyancsak kétdimenziós felületen dolgozó festészet a barlangrajzoktól és az akrotiri fecskéktől egészen id. Markó Károlyig és Csontváry Kosztká Tivadarig látványos sikerekkel oldotta meg a problémát.

Egy sas, fölröppelve a szikláról, megrezegteti farkát.

A lendülettel, amellyel a videó tükörként rögzít valamely nem-narratív, nem-épített dinamikát, kényszerűen mond le a látvány analíziséről. Üres kattogást rögzít, amiből rendkívüli feladat reflektált kompozíciót építeni.

Sound Odyssey. Selected Poems. Egy vékony kötetben megjelentek angolul a válogatott verseim. Poetrywala, Mumbai. A dátum még 2016-os.

Victoria Terminus, a bombayi főpályaudvar. „Építészeti Szodoma”, mondta róla egy bírálója a harmincas években. És hogy az efféle építészet csúfsága már pozitív – mert démoni. Ihlető burjánzás. Jó lenne egyszer hosszabban írni róla.

A feleségem szólókoncertet ad a bombayi magyar konzul rezidenciáján, egy Malabar Hill-i kétszintes luxuslakás óriási teraszán. A koncert idejére a vendégszobába húzódok a gyerekekkel. A délre néző, tizenegyedik emeleti ablakból jól

látszik az öböl, aztán a Hanging Gardens sétaútvonalai és a sűrű lombfelület, ami a hallgatás hét tornyát takarja. Ide teszik ki a párszik a keselyűknek a halottaikat. A Malabar Hill elegáns régi villáiból alig néhány maradt meg; magasházak épültek a helyükre. A szűk földnyelven elképzeldhetetlenül magas a föld értéke.

Elephanta szigetén. A rozoga bárka a Gateway of India mólójától indul, onnan, ahol a Raj idejében csak a kiváltságosok köthettek ki (a többieknek ott volt a Ballard Pier kissé északabbra). Hangosan dübörög a motor a nyitott hajófenéken. Partközelen a tenger olyan, akár a szennyes fölmosóvíz. Rozsdás bárkák horgonyoznak az öbölben; a Fort dokkjai mellett hadihajók és egy repülőgéphordozó állnak. Majdnem egy óráig tart az út. Apály idején érünk a sziget hosszú mólójához. A part mocsaras, ritkás mangrove-bozóttal. A fövény csupa szemét. Szuvenirárusok standjai mellett vezet a meredek lépcsősor. Drága belépőjegy. És benn a barlangban a Trimurti, a hindu szentháromság hatalmas méretű mellszobra. Igaza van Baktaynak, amikor Siva vonásait Michelangelo öregkori szobrainak vonásaival rokonítja.

Sound Odyssey-bemutató a belvárosban, a Kitab Khana nevű könyvesboltban. Mintha egy szobrot vagy domborművet lepleznének le, a két laudátor nyilvánosan kibont egy csomagot, majd szétosztja belőle a négy könyvet a színpadon lévők között; nekem is jut egy.

Tizenhat órás éjszakai vonatút Delhibe. Vasárnap reggel kilenckor New Delhi központja, a Connaught Place kísértetiesen kihalt; fiatal fiúk labdázhatnak az üzletsorok előtti üres parkolóhelyeken. A magyar intézet kertjében jelentősen meglett ritkítva a buja növényzet.

Látogatás Vivan Sundaram képzőművésznél. Ő Amrita Sher-Gil unokaöccse. Végtelenül kedves, diszkrét mosolyú idős ember, talpig feketében. A nappali-étkező falain négy nagyméretű és néhány kisebb Amrita-kép függ, és a Sundaram által festett hatalmas családi tabló. *Gulábdzsamún* (grízkes-karamellás-cukros gombóc), sós sütemény és tea az asztalon. A nagyobbik lányom egy baglyot rajzol a kőpadlón ülve.

New Delhi fölött látszik ma pár csillag. Az ég fakó-sötétszürke. Telihold van. Még nem száradtak föl egészen a tócsák a múlt heti eső után.

Holi, a színek tavaszünnepa a Lodi-kertben; tarkán-zölden fölfeslett virágágyások, az első delhi szultánok kupolás síremlékei, és kínai tussal rajzolt, levéltelenül virágzó fák között.

Felolvasás a kötetből az Ambedkar Egyetemen. A campus északon, a moszlim Delhi, Shahjahanabad sűrűjében kapott helyet – egy szépen felújított, 18. századi *haveli* mellett barakkszerű épületekben folyik az oktatás. A squat-jelleget jótékonyan árnyalja a sok öreg fa. Hangzatos balos graffitik a falakon (*Personal is*

political). Jártunk itt már másfél éve. Közepes méretű előadóteremben olvasok föl jó húszfős, érdeklődő hallgatóság előtt.

Jantar Mantar. Az 1720-as években emelt csillagvizsgáló épületei New Delhi építése előtt a pusztában álltak. Ma hatalmas absztrakt emlékműveknek tűnnek, bensőbb jelentéssel, amely egykori rétegzettségében úgy lehetett egy kivételezett kaszt kivételes tudása, hogy a maga teljességében mégiscsak a közösség egészére tartozott.

Míg a forgalmas főutaktól nyaldosott középkori szúfi negyed szűk főutcáján elfogyasztok reggelire egy falafelt, arra gondolok, hogy mindig is taszítónak találtam saját kontinensemen azokat a településeket, amelyek felszíni szerkezetükben túl tisztának mutatkoztak. Talán hibás a sorrend, de csak ezután vásárolok egy tányérnyi rózsaszirmot, hogy a szentélykerület útvesztőin átjutva – mezítláb, fedett fővel – rászórjam Amir Khusrau, a misztikus szúfi költő és feltaláló sírjára.

El Delhiből. Öregek lettünk, nagyon öregek. A pushkari szálloda tetőtéri kávézójában az átutazók által hátrahagyott könyvek között Charlotte Brontë *Jane Eyre*-jének magyar nyelvű kiadására akadtam. Olvasni kezdtem, és úgy éreztem magam, mintha csak Kálidasza valamelyik költeményét, vagy Cervantest olvasnám – ismerős, majdhogynem baráti hang valahonnan a feneketlen múltból. Az idő fölgyorsult folyamának elmosódott a martja. Este van, megint itt ülök a könyvvel, míg ugató kutyákkal, fölzúgó motorokkal és tücsökciripeléssel hallgat a hindu világ köldöke körül a szent város.

Pushkar nyugati határában tüskés cserjékkel és gyér fűcsomókkal pettyezett homoksivatag. Négy-öt kilométerrel nyugatabbra téglaszín talajú kertek dús, élénkzöld fákkal.

Megejtő, hogy a teremtés helyén egy szelíd tükrű tó van.

„Az ind-árja regevilág őskorában élt egy nagy risi, Vaszistha volt a neve. Vezeklésben és mély bölcsességben megtisztult lelke oly hatalomra tett szert, hogy még India legnagyobb királya, Visvamitra is irigykedve ismerte be, hogy a bráhma Vaszistha nagyobb és dicsőbb az ő igénytelenségében, mint ő, a kincsek és seregek ura. Volt Vaszisthának egy csodatevő tehene: ez a jeles állat nemcsak tejjel szolgált, hanem megadott mindent, amit gazdája kért tőle. A Mahábhárata elbeszéli, hogyan vendégelte meg a száműzött Pándava király a szigorú Durvászát, ezt a veszedelmes átkozódót és ezer tanítványát Vaszistha tehenének jóvoltából. Szerette is tehénkéjét az öreg risi. Annál nagyobb volt a bánata, midőn a tehen egyszer legelés közben egy mély hasadékba zuhant. Vaszistha ugyan emberfölötti hatalmával ezúttal megmentette kedvencét, de aggódott, hátha ismét beleesik tehene a szakadékba, amely egyenesen Pátaláig, az Alvilág mélyéig ért. Szent élete folytán nagy kegyben állt az istenek előtt, Himálajához, a Nagy Hegyek Urához fohászzkodott tehát, hogy segítsen rajta. Himálaja el is küldötte

Abrud kígyó hátán a kisebbik fiát, Nandivardhanát, hogy feküdjék a szakadék fölé. Azóta ott terül el Abrud hegye, melynek neve a nép ajkán Abuvá módosult.”

Jane Eyre velem maradt. A nyútt könyvet a szállodai szobában hagytam.

Mount Abu. A síkságon lévő vasútállomástól taxival föl a kanyargós szerpentineken ezerkétszáz méterre. Száraz patakmedrek a barnás gránitsziklák között, és göcsörtös, kopasz fák, amik úgy várják az esőt, mint nálunk a zörgő, fiatal tölgyek a tavaszt. Már a plató közelében, nyolcszáz-ezer méteres magasságában föltűnnek a pálmák.

Dylan Thomas verseit olvasom – a zökkenőket és akadókat ösztönösen a fordításoknak tulajdonítva. Minden nagy költészetnek ez a küszöbe.

Középen alul kibújt Lulu első maradófoga.

Az aktuális politikai eseményeket tekintve könnyű volna azt hinni, hogy megint kiforrt valami ebben az országban. Mint egy tyúktojás, amiben tíz perc főzés után határozott alakot kap a fehérje és a sárgája. A tó fölötti hegyoldal *Toad Rock*jához, egy hatalmas, béka alakú sziklához bokáig szemémben gázolva ér föl az ember. Mintha csak tört tojásból lenne, az indiaiak észre se veszik.

Pár kilométerre a várostól, egy Siva-templom szentélyében kilátszik a hasadék, amely elnyelte Vaszistha tehenét. Vulvaformájú oltárrá faragott fekete bazalttömb a foglalata.

A fennsík vad, sziklás bozóttal keretezett búzaföldjei között utazva olyan érzésem van, mintha Atlantisz egyik keveset emlegetett tagján lennénk. A sziget dzsaina templomainak emberi arányaihoz és cizelláltságához egyedül Granada Alhambrája fogható az általam látott földi építmények közül. A szentélyfülkékben a Tirthankár-alakok, a dzsaina vallás huszonnégy megvilágosultja.

Mint a folyami kavicsok, olyan egyformák ezek a sima felületű, fehér szobrok. Egyikük díszes kelmékbe van öltöztetve, előtte adománygyűjtő ládika.

Emberi települést nem érintve, erdők és köves legelők között halad a keskeny aszfaltút. Kitesz bennünket a taxi, aztán elhajt. Hétszázötven lépcsőfok vezet le a Tehénszáj-forráshoz, amely a legenda szerint magának a távoli Gangesznek a vizét ontja; maga Vaszistha is meditált itt. Mind a négyen lemosakodunk a tehénfejet formázó márvány forrásfoglalatnál (egyedül vagyunk, köröttünk hatalmas fák és a sűrű dzsungel), majd lemegyünk a templomhoz, ahol széles mosollyal fogad bennünket egy fiatal brámin. Kicsi lánya van; a felesége még szinte kamasz.

A sziget legmagasabb pontján (1772 méter) Siva-szentély áll. Kissé lejjebb a hegygerincen modern csillagvizsgáló épült.

Három hét után vissza az átforrósodott, csupa pára Bombaybe.

Air France. Számomra már nem átélhető, száz évvel ezelőtt mit jelentett a magyar művészek számára a puszta szó: Párizs. Mindenesetre a dokumentált francia arrogancia és udvariatlanság a repülőgép személyzeténél is eleven jelenség.

*What shall I do with this absurdity –
O heart, O troubled heart – this caricature,
Decripit age that has been tied to me
As to a dog's tail?*

– írta Yeats 1926-ban. Egy bombayi utcai antikváriusnál vettem a kötetet. És a vészjósló előjelek ellenében is úgy érzem, a világ lassacskán kifelé fordul ebből a szarból, amibe egyre mélyebben belesüppedni látszik.

Körülöttem mindenki alszik, míg a kéttényérnyi monitoron Terrence Malick *The Tree of Life* című filmjét nézem (körülbelül a feléig jutok vele). Lenyűgöző.